

P+
SPECIAL

Jaargang 20
Week 39 | 2021

Importeur
AgroFair 25 jaar

Het leven van
de Fairtrade banaan

**Je kent
mijn niet**

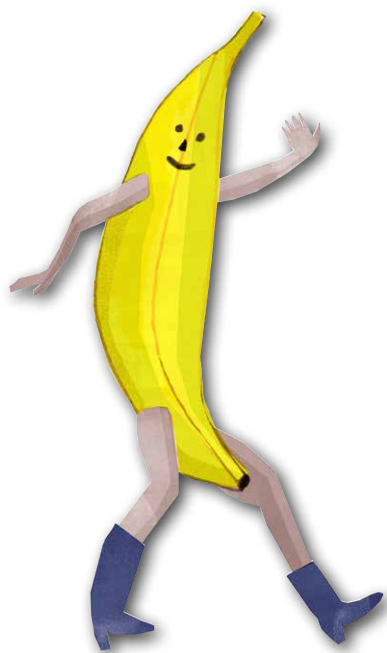
Bye Bye banaan

De banaan is het meest verkochte tropische fruit in Nederland. We eten er 15 tot 18 kilo per jaar van. Zo alom in de supermarkt aanwezig, dat niemand er nog over nadenkt, behalve over de prijs. Het is het meest onpersoonlijke en spotgoedkope stukje fruit in de schappen geworden.

Daarom stellen wij de grote onbekende banaan opnieuw voor. Niet de doorsnee banaan, maar de Fairtrade banaan. Dit naar aanleiding van het 25-jarige jubileum van AgroFair. Deze Nederlandse groothandel presenteerde de Fairtrade banaan in 1996 als allereerste in de Nederlandse schappen.

Er is nog een andere, urgente reden voor een hernieuwde kennismaking. Het bananenras Cavendish is een zwaar bedreigd tropisch product aan het worden. Een voortwoekerende schimmel kan het einde van de export betekenen. Dat is al eens eerder gebeurd met een ander bananenras, een halve eeuw geleden. Zijn het de Fairtrade bananenboeren die het gevaar dit keer kunnen keren? Anders is het: *Bye Bye* banaan. >

De bananen die op eindeloze plantages groeien hebben geen schijn van kans tegen een oprukkende bodemschimmel. Bananen die groeien tussen andere planten en bomen kunnen wel overleven. Ze beschermen elkaar.

De consument ging naar een andere supermarkt toe om daar in plaats van mij een goedkopere banaan te kopen

Ik ben veel te goedkoop

Wie de boodschappen doet weet het wel: ik ben een koopje. Doorsnee bananen van Chiquita, DOLE, Fyffes of anonieme huismerken kosten als tros van een kilo net iets minder dan 1,50 euro. Dat is de prijs in de grootste supermarkten als Albert Heijn, Jumbo en de anderen. Behalve wanneer ze gaan stunten. Dan kosten die doorsnee bananen soms nog maar 0,70 euro. Het is een weggeefprijs. Ieder verstandig mens zou zich zou moeten afvragen hoe dit kan, zoals je dat ook doet bij de *fast fashion*-jurkjes in de Primark. Houdt bij bananen ook de prijs de armoede in stand?

Ik weet wel hoe dit komt. Wist u dat in Nederland slechts vijf bedrijven deze hele voedselketen controleren? Hun positie in de keten is zo sterk geworden, dat zij in feite de dienst zijn gaan uitmaken. Ze hebben de consument heel erg verwend. Die wil niet anders meer dan een bos bananen voor een habbekrats. De Lidl bijvoorbeeld zet zwaar in op duurzaamheid. Super. Daarom werd ik als Fairtrade-banaan ook in de schappen gepresenteerd. Ik was net ietsje duurder. Maar wat een teleurstelling. De consument ging naar een andere supermarkt toe om daar een goedkopere banaan te kopen. Dat kan de Lidl zich uiteraard niet permitteren. Ik weet niet wie er meer teleurgesteld was, de Lidl of ikzelf. Want ook ik was eigenlijk al te goedkoop.

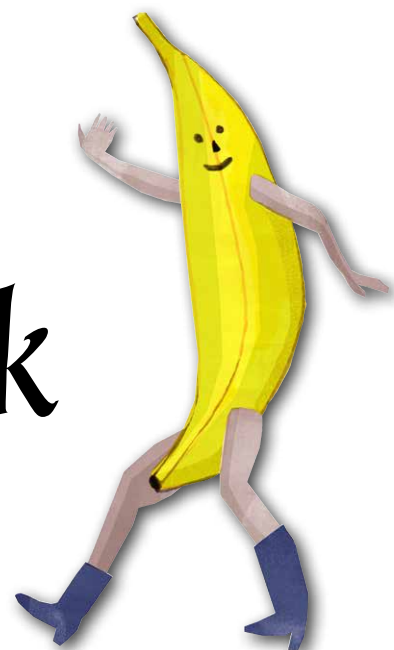
Soms kun je mij ook als tros van vijf Fairtrade bananen in de aanbieding voor 1,49 euro kopen. Zonder aanbieding ben ik hooguit 50 eurocent per kilo duurder. Best knap van mezelf, gezien de *unfaire* inkooppraktijken waardoor producenten - en dus ook hun werkers - afgeknepen worden.

Ik hoop daarom dat de Europese Unie in het kader van de 'Farm to Fork Strategy' zo snel mogelijk met belastingen komt die bananen met een grote milieubelasting extra aanslaan en bananen die een sociaal voordeel bieden juist extra voordelig maken. Daardoor zullen Fairtrade en biologische bananen gunstiger in prijs worden.

Een tros bananen kan wel veertig kilo wegen.

Ik bied meer vrouwen werk

Wel eens op een grote bananenplantage geweest? Daar wel eens een zwangere vrouw gezien? Die kans is niet zo heel groot, tenzij het een plantage van een Fairtrade-boer is. Dat er zo weinig vrouwen op bananenbedrijven te vinden zijn, is niet alleen omdat het oogsten van de enorme bananentrossen zwaar werk is, dat vooral door mannen gedaan wordt. Een volwassen tros kan wel veertig kilo wegen. Ik weet dat vrouwenhanden mij daarna heel goed kunnen schoonspelen en gereed kunnen maken voor de export. Ik zie vrouwen dus vooral in de pakhuizen werken, en heel soms het lichtere onderhoud van de plantages doen. Sommige vrouwen krijgen administratief werk, maar zelden in leidinggevende posities.

Dat is de werkelijkheid in de Latijns Amerikaanse landen waar bananen voor de export worden verbouwd, zoals Ecuador, Colombia, Guatemala, Honduras, Peru, Panama, de Dominicaanse Republiek en Costa Rica. Daar is het percentage vrouwen dat op bananenplantages werkt gemiddeld maar 12,5 procent van het totale werknemersbestand. Niet echt een weerspiegeling van de bevolking.

Ik weet wel hoe dat komt. In deze productielanden in Latijns-Amerika landen vinden ze dat vrouwen er zijn om kinderen te krijgen en daarvoor te zorgen. Het is een macho wereld. Grote maatschappijen zijn bovendien heel bang om jonge vrouwen aan te nemen. Stel je voor dat ze meteen zwanger worden. Dan moet er aangepast werk en zwangerschapsverlof worden aangeboden, of gelegenheid zijn om de baby te voeden. Vooral in Ecuador krijgen heel wat vrouwen die zwanger worden gewoon ontslag. En eigenlijk mogen jonge moeders die hun kind de borst geven geen gif meer spuiten, ook al houden de plantages zich zelden aan zulke veiligheidsvoorschriften. Al die faciliteiten kosten geld en die zijn er bijna niet. De marges op bananen zijn al zo klein en worden nog steeds kleiner. Krijgen oudere vrouwen dan wel een kans? Ook dat niet, vanwege de leeftijdsdiscriminatie; mensen die ouder dan 40 jaar zijn maken geen kans meer op werk.

Op Fairtrade bananenplantages is de situatie een heel stuk beter. Ik zou graag willen dat alle vrouwen (en mannen) die in

Sinds 1 juli van dit jaar begonnen de wat grotere Fairtrade plantages zelfs een 'leefbaar loon' uit te betalen, zowel aan mannen als aan vrouwen

de supermarkt bananen kopen wat meer solidair zouden zijn met de vrouwen die werken voor Fairtrade-boeren. Er zijn er genoeg. AgroFair doet via hun coöperaties zaken met maar liefst 5000 kleine boeren. Sinds 1 juli van dit jaar begonnen de wat grotere Fairtrade plantages zelfs een 'leefbaar loon' uit te betalen, zowel aan mannen als aan vrouwen. Dit is vastgelegd in de 'Fairtrade Base Wage for Banana Plantations'. Daarmee ging de bodem naar 70 procent van het vastgestelde leefbare loon omhoog, voor duizenden medewerkers.

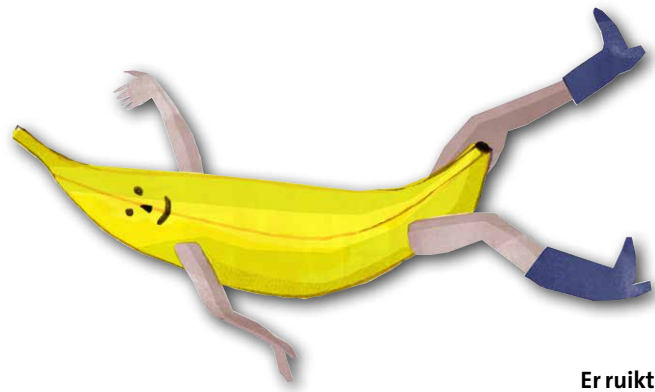
Zo ver zijn de grote Nederlandse supermarktketens voorlopig nog niet. Zij maakten al in 2019 de gezamenlijke afspraak om in 2025 hun bananen overwegend van plantages te betrekken waar de medewerkers een 'leefbaar loon' ontvangen. Het reduceren van de kloof tussen de huidige en de leefbare lonen zou vanaf 2021 beginnen, tot een streefpercentage van 75 procent in 2025. Dat plan ligt niet op schema. Pas in september van dit jaar maakte een van de ondertekenaars, de Superunie, trots bekend 'informatie te hebben verzameld over de huidige lonen'. Superunie koopt weer in via grote spelers als Fyffes en is al blij nu te weten waar Fyffes de bananen vandaan haalt. Waar ik vandaan kom weet AgroFair al een kwart eeuw.

Denk dus eens aan wie mij hebben gewassen en mij in een doos hebben ingepakt, bij het boodschappen doen. >

Vooral in Ecuador krijgen heel wat vrouwen die zwanger worden gewoon ontslag.

Ik word vervoerd op hergebruikt plastic

Langs bananenplantages in Peru en de Dominicaanse Republiek liggen langs de weg grote hoeveelheden plastic

Er ruikt niets zo scherp als verbrand plastic. Die lucht hangt vaak op bananenplantages. Het komt van het verbranden van de plastic zakken waarin trossen bananen opgroeien. Ze moeten ervoor zorgen dat bananen niet door insecten aangevreten worden. De zakken worden daarom geïmpregneerd met insecticide. De consument wil dat bananen mooi geel en gaaf in de winkel liggen en dus ook niet door vogels zijn aangepikt. Zakken worden wel hergebruikt en gewassen, maar dat is niet zo best voor de gezondheid van de vrouwen, die dit karweitje meestal doen. Een hele schrijnend verhaal is dat over vrouwen op een plantage in Ecuador die geen beschermende kleding kregen en de gewoonte hadden van de plastic groeizakken schorten te maken. Zij kregen kanker aan de baarmoeder.

Uiteindelijk belandt er een enorme hoeveelheid plastic op de afvalberg, die wordt aangestoken. Langs bananenplantages in Peru en de Dominicaanse Republiek liggen langs de weg grote hoeveelheden plastic. In Peru alleen al worden er jaarlijks zo miljoen zakken gebruikt.

Als Fairtrade-banaan zag ik laatst een nieuwe machine op een plantage in Peru arriveren. De plastic groeizakken werden niet verbrand maar gesmolten. Ze werden omgevormd tot hoekprofielen voor pallets, waarop de dozen bananen vervoerd worden. Doel is om zo jaarlijks zoo duizend pallets te verstevigen. Als het lukt, moet zo alle bananenzakken in Peru uiteindelijk een tweede leven krijgen. En zo kom ik dus over een tijdje in Nederland aan. ▶

De consument wil dat bananen mooi geel en gaaf in de winkel liggen.

Ik ben bijna biologisch

Ik ben als Fairtrade banaan met veel en veel minder bestrijdingsmiddelen behandeld dan gewone bananen. Mijn soortgenoten op grote plantages krijgen elk jaar tot 45 keer toe een 'douché' van in totaal 200 liter giftige bestrijdingsmiddelen per hectare over zich heen. Onder andere om te voorkomen dat hun bladeren onder de brandende zon bruin worden door de schimmelziekte Black sigatoka. Daar vliegt dus bijna elke week een sproeivliegtuig met Calixin en Macozeb overheen. De piloot kan niet altijd voorkomen dat de wind de gifwolk ook over woningen en rivieren blaast. Bij de gebruikte middelen om met de hand te sproeien zitten herbiciden als Gramaxone, Paraquat, Calixin en Mancozeb. Deze zijn in Europa verboden.

Ik snap heel goed dat Nederlandse consumenten die dit weten zich afvragen: wat blijven er voor residuen van al dat gif achter in de banaan die ik nu eet? Zijn de toegestane hoeveelheden wel acceptabel? Hoe streng controleert de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) eigenlijk op reststoffen? Kun je daar blind op vertrouwen?

Ik kan iedereen geruststellen. Bij onderzoek van NVWA bij AgroFair vonden ze in 2018 bij mijn partij uit Peru helemaal niets terug. Logisch, dit was toevallig een partij biologische bananen. In hetzelfde onderzoek bij Chiquita Fresh Nederland troffen ze in een partij bananen uit Panama onder andere 0,24 milligram per kilo Azoxystobin aan en 0,72 milligram Thiabendazool (beiden tegen schimmelziekten). Dat mag dan ruim onder de toegestane hoeveelheid zitten, maar lekker klinkt het niet.

Tegen al die mensen die twijfelen zeg ik: koop mij. De strenge regels van de Fair Trade organisatie over verboden bestrijdingsmiddelen zijn er om de gezondheid van de werknemers te beschermen. Er is een rode lijst van middelen waar ik nooit mee mag worden bespoten, een gele lijst van liever niet te gebruiken chemicaliën en een steeds kleiner worden oranje lijst van 'beperkt toe te passen' stoffen. Dat is nodig. Ik hoor veel te vaak dat werkers op die eindeloze niet Fairtrade-plantages vruchtbaarheidsproblemen krijgen, huidziekten, nierfalen, leverfalen, hartfalen, kanker. Mannen en vrouwen.

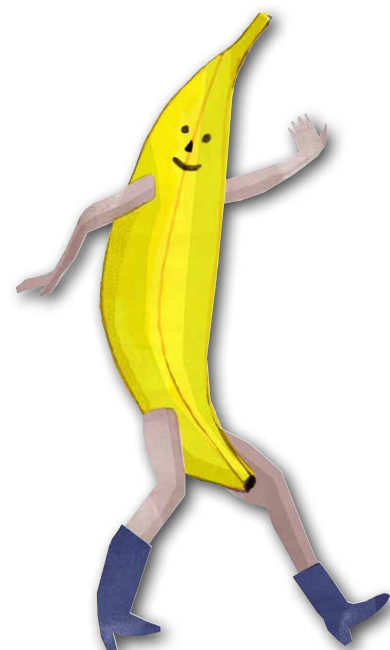
Dus... de veel kleinere plantages zijn voor mij als plek om op te groeien ook veel veiliger. Als Fairtrade banaan uit Ecuador ben ik zelfs bijna biologisch. En voor wie zelfs dat nog niet goed genoeg is, kan mij ook als 100 procent biologische banaan kopen: als Organic Eko Oké-banaan. Niet elk klimaat is geschikt om die hoge ambitie waar te maken. Toch heeft AgroFair ook in het grote bananenland Ecuador telers van biologische bananen zitten, net als in de Dominicaanse Republiek en in Peru.

Dat Fairtrade bananenboeren heel wat minder giftige bestrijdingsmiddelen gebruiken, is heel bijzonder. Zeker wanneer je weet dat ik met 47 procent tot het meest geteelde ras ter wereld behoor, de 'Cavendish' banaan. Zo goed als 100 procent van de exportbananen zijn Cavendish-soorten. Mijn bestaan is in gevaar door een onuitroeibare bodemschimmel; De Fusarium Tropical Race 4 (TR4), ook wel bekend onder de naam 'Panama-ziekte'. De schimmel dringt via de bodem de wortels van de bananenplant binnen en zorgt voor verstoppingen. Mijn moederplant krijgt steeds minder water en voeding. Uiteindelijk verwelkt ze en gaat ze dood. Deze bedreiging is in Midden- en Zuid-Amerika nog maar heel recent. Deze nieuwste variant van een oude schimmel arriveerde in 2019 vanuit Azië in Zuid-Amerika, voor het eerst in Colombia en bereikte in 2021 ook Peru al.

Het is al eens eerder gebeurd dat het fusariumschimmel een hele familie van me heeft uitgeroeid. In de jaren vijftig stopte de hele export van de soort 'Gros Michel'. Dat komt ervan als je eindeloos veel dezelfde bananen naast elkaar laat groeien, als monocultuur, zonder andere gewassen en bomen er tussenin en er omheen. Familieleden van mij groeien zelfs hoog in de bergen tussen het groen: de bosbanaan. Die komt ook wel eens naar Europa. Het is een heel exclusief nichtje.

Universiteiten en onderzoeksinstituten doen in alle urgentie onderzoek om erachter te komen welke rassen bananen nog bestand zijn tegen deze gevreesde schimmel. Sommigen willen mij weerbaarder maken door middel van genetische modificatie. Krijg ik een gen van een organisme ingeplant, dat de schimmel weghoudt. Ander willen met laboratoriumtechnieken al bij mij aanwezig DNA versterken. Onderzoekers kijken ook naar welke natuurlijke omstandigheden voor een betere weerbaarheid zorgen. Daar voel ik me eerlijk gezegd een stuk beter bij. Het roept herinneringen op aan vervlogen tijden toen ik nog als wilde banaan aan de randen van het tropische regenwoud in Zuidoost-Azië groeide. Het is al gauw 7.000 jaar geleden dat daar voor het eerst een mens proefde of ik misschien lekker smaakte.

Gelukkig heb ik een grote familie, met wel 400 verschillende vertakkingen. Ik heb de hoop dat een van ons het gaat overleven. >

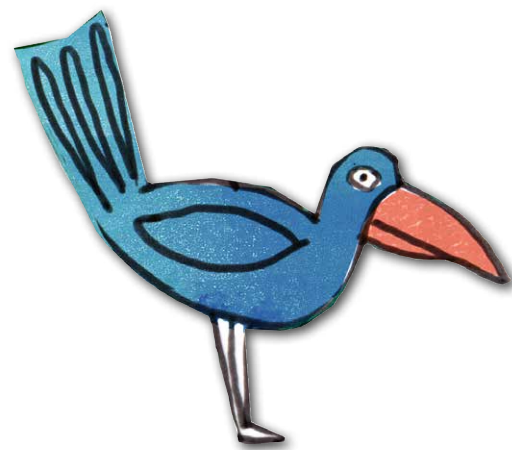
De strenge regels van de Fair Trade organisatie over verboden bestrijdingsmiddelen zijn er om de gezondheid van de werknemers te beschermen. En dus ook de consument in Nederland.

Op naar de voedselbosbanaan

Bananentelers zitten in alarmfase rood. Nu al zijn er plantages in Zuid-Amerika die onder quarantaine staan.

In de bodem schuilt de schimmel die de bananenplant aanvreet en dood. Daar is niets tegen te beginnen.

Directeur Hans-Willem van der Waal van AgroFair staat in dit jubileumjaar voor een kruispunt van wegen. Gaat de wereld naar een met gentechnieken bewerkte bananenplant, die resistent is tegen de schimmel? Of gaan de Fairtrade boeren hun bananenplantages inrichten als voedselbossen? De levens van vele duizenden bananenboeren hangen van deze keuze af.

Het lijkt niets bijzonders, **het filmpje** dat de directeur van AgroFair op zijn computer laat zien. We zien een brede, snelstromende rivier aan de rand van het tropisch regenwoud. Foto's ook van locals die groene bananentrossen vanuit kano's nogal ruw op de kant smijten.

Maar dan noemt Hans-Willem van der Waal (1970) het ras van deze bananen. En dat is wél heel bijzonder. Is dit de 'Gros Michel'? Dat is toch de soort banaan die een halve eeuw geleden is uitgestorven? Ten onder gegaan aan een kwaadaardige schimmel in de bodem? Hoe kan dat nou? Alle grote exportplantages waren gedwongen een nieuw ras aan te planten. Daar had die eerste generatie van de bodemschimmel geen vat op. Zo was het toch?

Van der Waal verduidelijkt: "Hier zijn we in Costa Rica, vlakbij een van onze Fairtrade bananenplantages. Je kunt daar een stukje weg nemen dat ophoudt bij de rivier. Er is daar geen brug. Welbewust niet. De bevolking wil rust. Aan de overkant van het water zie je het land van de inheemsen. Daar zie je de bananen al groeien. Tussen de cacaostruikjes en de bomen van het bos. En dat is dus inderdaad die uitgestorven banaan. Die groeit daar zonder kunstmest en zonder chemische bestrijdingsmiddelen gewoon door. Het verhaal wil dat deze bananen als plantjes zijn meegenomen toen de werkers werden ontslagen omdat de plantages met 'Gros Michel' werden opgeruimd. Ze moesten thuis toch nog iets te eten hebben, zonder loon om voedsel te kunnen kopen. Daar tussen al die andere gewassen in hun eigen tuintjes bleek de banaan geen last meer van de schimmel te hebben. Ik had hierover gehoord. Ik wilde dit heel graag zelf zien."

Van der Waal staat als directeur van de grootste Fairtrade en biologische bananengroothandel in Europa voor een gigantische opgave. Alles wat de afgelopen 25 jaren door AgroFair is opgebouwd staat op het spel. Niets is zeker. De vierde generatie van de bodemschimmel met de naam TR4 rukt op in de Zuid-Amerikaanse bananenlanden en verwoest ook nu weer plantages, zowel in Colombia als in Peru. Er kan niet tegen gespoten worden, zoals tegen insecten of andere schimmels die de bladeren aantasten. Daar kun je nog met een sproei- ➤

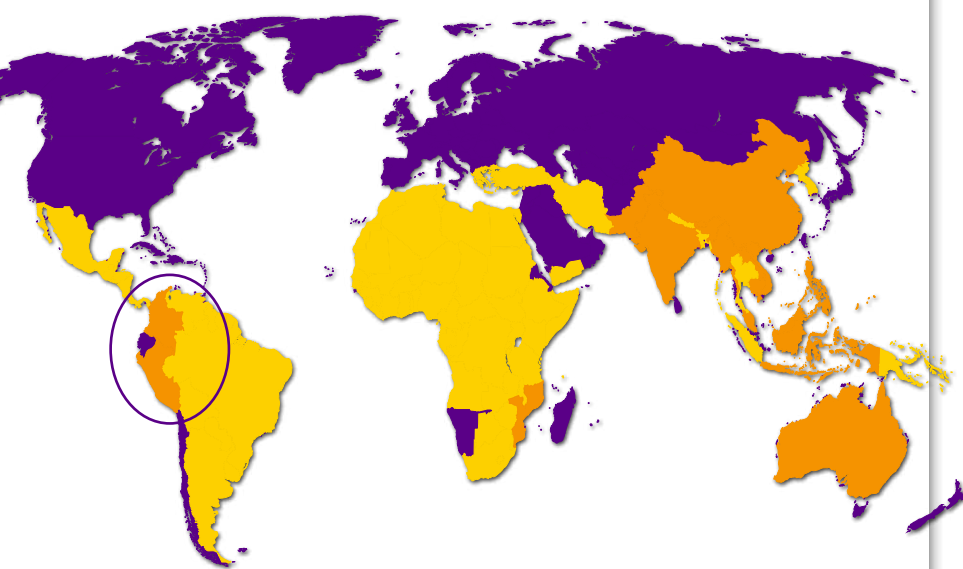

Directeur Hans-Willem van der Waal van AgroFair: "Ik hoop dat er over 25 jaar voedselbosbananen bovenin het schap van alle supermarkten liggen."

Waar komt het woord banaan vandaan?

Een banaan lijkt ergens op. Sigmund Freud wees ons op allerlei fallische symbolen die ons onderbewustzijn prikkelen. Maar zo dachten mensen niet altijd. Banān is het Arabische woord voor 'vinger' en 'teen', niet voor het mannelijk geslachtsdeel. Al voor de Kruistochten in de Middeleeuwen werd de vrucht gekweekt in Palestina, het huidige Israël. Maar wat moesten die Kruisvaarders eenmaal thuis met zo'n benaming voor een vrucht die in West-Europa toch niet wilde groeien? Waarschijnlijker is daarom dat het woord ontleend is aan het Portugese woorden 'banano' (bananenplant) en 'banana' (bananenvrucht). En de Portugezen namen het woord weer van de bevolking van Guinea over, in Afrika. Portugese schrijvers uit de 16e eeuw noteerden 'bananas' als de Congolese en Guinese naam voor 'een hele smakelijke kromme gele vrucht'.

De andere naam 'pisang' komt uit het Maleis. Met het verdwijnen van de Nederlandse oud-Indiëgangers hoor je bijna geen mensen meer om een 'pisang' bij de groenteboer vragen. Het is wel een uitdrukking gebleven voor iemand die de klois is. Als er op de bananenplantages niet voor een structureel andere aanpak wordt gekozen, is de banaan straks zelf de pisang.

- Landen waar Cavendish-bananen groeien
- Landen waar TR4 is aangetroffen

Dit kaartje toont dat de bodemschimmel TR4 is overgestoken van Zuidoost-Azië en Australië naar Zuid-Amerika. De besmette, oranjegekleurde gebieden zijn Colombia en Peru. Het zijn landen waar ook onze bananen vandaan komen.

“Tussen al die andere gewassen bleek de met uitsterven bedreigde banaan geen last meer van de schimmel te hebben”

➤ vliegtuig overheen. Deze fungus zit onbereikbaar in de grond, om zich van daaruit te voeden met de wortels van de bananenplant. Vooral in monoculturen is de banaan weerloos tegen deze schimmel. De besmette plantages zijn quarantainegebied geworden.

En was dit maar het enige probleem. Er staat de komende 25 jaar nog veel meer op het spel. De bananenhandel lijkt nog het mees- te op een potje Monopoly dat is bezaaid met hindernissen. Het spel is al een tijdje gaande en Van der Waal overziet de bereikte resultaten. Die allereerste Fairtrade banaan uit Ghana, in 1996 uitgereikt door pionier Nico Roozen aan de minister van Economische Zaken. Het eerste schip met Fairtrade-bananen uit Ecuador, dat aanlegde in de Rotterdamse haven. De eerste grote bestelling van Zwitserse supermarkten, zoals de Coop, goed voor twintig vrachtwagens bananen in de week. Twee Britse supermarktketens, die in 2007 volgden. De opkomst van de biologische variant, waarvan het volume dat van de Fairtrade banaan in 2014 evenaarde. Inmiddels staan er twee keer zoveel biologische bananen in de opslag van AgroFair in Barendrecht. De biobanaan neemt in omzet een steeds grotere voorsprong op de Fairtrade banaan.

En dat is eigenlijk heel gek, vindt Van der Waal. Alle grote Nederlandse supermarkten streven naar een 'leefbaar loon' voor de medewerkers van de plantages die hun bananen leveren. Die afspraak is onder de vlag van IDH (Initiatief Duurzame Handel) in 2019 vastgelegd in het 'Banana Retail Commitment'. In 2025 moet 75 procent van de verkochte bananen in alle winkels afkomstig zijn van plantages waar de werknemers een 'leefbaar loon' ontvangen. Dan zou je verwachten dat er juist extra steun voor deze 'sociale Fairtrade-banaan' zou komen die een financiële premie aan de boeren doorgeeft.

Hij laat een infographic zien. Het zijn staafdiagrammen die sterk in grootte variëren. Elke staaf staat symbool voor een land. “Wij hebben voor al onze eigen producenten in kaart gebracht wat een doos bananen extra zou kosten als de medewerkers een leefbaar loon zouden ontvangen. Je ziet dat het verschil in Costa Rica tussen het nu betaalde loon en een leefbaar loon het kleinste is: 0,40 dollar per doos. Dat is 2 cent per kilo. Dat is helemaal niets, als je het vergelijkt met de prijzen van een kilo bananen in de supermarkt: 1,89 euro, voor biobananen 1,99 euro. In andere landen is dat verschil wel groter, in de Dominicaanse Republiek nog het meest, met zo'n 2,50 dollar per doos. Daar schrok ik nogal van. In Nicaragua moet er ook nogal wat bij: 1,50 dollar per doos.”

Het invoeren van een 'living wage' is complex. Van der Waal zou

“De discussie over het leefbaar loon maakt Fairtrade relevanter dan ooit”

het liefste hebben dat alle bananenlanden tegelijkertijd wetgeving invoeren met minimumlonen die voldoende hoog zijn. Dan zijn alle problemen opgelost, zijn er geen ingewikkelde loonvergelijkingen met lokale verschillen nodig, onderzoeken naar alle variabelen, afspraken die moeten worden bijgesteld omdat de situatie steeds weer verandert.

Zou het Fairtrade-label voor een versnelde invoering van een leefbaar loon kunnen zorgen, bij gebrek aan eensgezindheid onder de bananenproducerende landen om de nationale arbeidswetgeving aan te passen?

“Als supermarkten een klap willen maken, dan is overschakelen op 100 procent Fairtrade een fantastische stap. Daarmee geef je de boeren de zekerheid dat ze die loonstap ook kunnen maken. De Fairtrade premie mag daarvoor gebruikt worden. De discussie over het leefbaar loon maakt Fairtrade relevanter dan ooit. Dat is de meest praktische manier als je snel iets wilt doen. Zo trekt je de hele loonvloer omhoog. Ook grote producenten kunnen Fairtrade worden. De werkelijkheid is echter dat er een heel groot aanbod is van Fairtrade bananen, maar dat wordt niet allemaal verkocht.”

Zo'n stap van de supermarkten zou een fantastisch verjaardagscadeau voor AgroFair zijn.

“Het coronajaar was hét jaar geweest om dit kleine stukje verschil te regelen, zonder dat het iemand geld had gekost. De bananenprijs was in 2020 enorm naar beneden gegaan door de lage olieprijs, waardoor de scheepvaartkosten mee daalden. En dan was er ook een lagere dollarkoers. Zo'n kans is er maar één keer. Wanneer je toen had gezegd: we geven die korting door de goedkopere vrachtkosten door om de bodem onder de lonen omhoog te brengen, dan had niemand verlies geleden. Ook de supermarkten zouden niet minder verdienen dan het jaar daarvoor. En als de prijzen daarna weer zouden gaan, zoals nu het geval is, met duurdere olie en een hogere dollarkoers, dan doet het nog steeds niemand pijn.”

Nu die prachtige kans ongemerkt voorbij is gegaan, blijft er algemene kritiek. Van der Waal: “Waarom zoveel aandacht voor ons slavernijverleden en zo weinig aandacht voor moderne slavernij, de positie van mensen die op de bananenplantages werken? Ze zijn wel vrij, maar ander werk is er niet en ze krijgen te weinig loon om fatsoenlijk van te kunnen leven. Ze kunnen niet sparen. Ze hebben vaak niet genoeg geld om naar een ziekenhuis of een dokter te gaan voor hele basisdingen. Het is moeilijk om hun kinderen naar school te sturen.”

Van der Waal heeft een bijzondere achtergrond. Hij studeerde chemische technologie, wat hem nog steeds goed van pas ➤

BANANENWEETJE #2

Wat is de duurste banaan aller tijden?

De beroemdste banaan aller tijden is die van Andy Warhol. Gemaakt voor een albumhoes van de rockgroep Velvet Underground (met Lou Reed) beroemder dan de muziek zelf. Het originele schilderij van de al wat zwart wordende banaan bracht op een veiling in 2014 maar liefst 105,4 miljoen dollar op. Minder bekend is dat Warhol ook een banaan op een van de eerste consumentencomputers tekende. Met enorme vierkante pixels. Deze Commodore Amiga 100 had in de jaren tachtig nog nauwelijks geheugencapaciteit. Ook een afbeelding van 1985k van deze felgroene banaan is inmiddels geveild, als NFT, met digitale handtekening die bewijst dat de afbeelding van de originele file (op floppy disc) afkomstig is. De opbrengst bij Christie's was 250 duizend dollar.

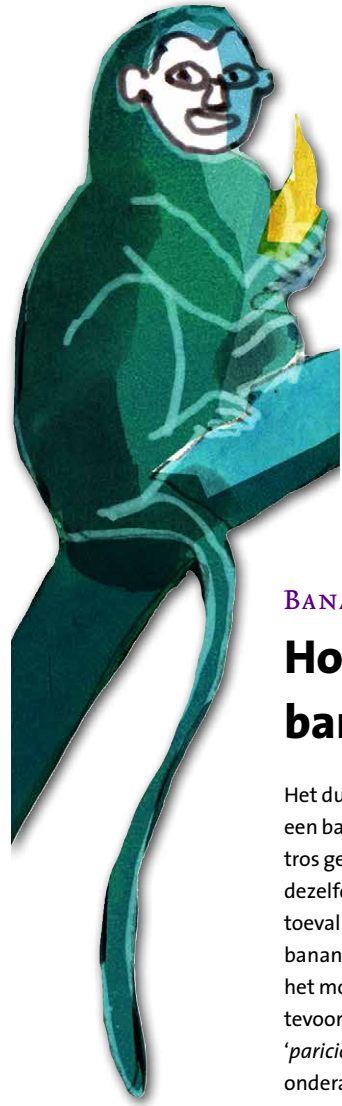
De duurste 'echte' bananen groeien in Japan. Het bedrijf 946 Bananas heeft een variëteit van de 'Phantom Gros Michel' gekweekt die ook in een kouder klimaat tot bloei komt. In 2020 ging de eerste bananenooft de markt op. De prijs: 10,40 dollar per stuk. Dat is dus bijna 9 euro voor één enkel banaanantje.

BANANENWEETJE #3

Waarom glij je uit over een bananenschil?

Uitgegleden over een bananenschil. Het is een oud beeldgrapje. Zelden dat iemand zich afvraagt: wat maakt die bananenschil eigenlijk zo ontzettend glad? Het antwoord werd door wetenschappers onderzocht. Ze ontdekten dat wanneer er druk op de schil wordt gezet, er chemische stofjes vrijkomen: polyaccharide moleculen.

De Fairtrade organisatie maakt graag ook andere eigenschappen van de schil bekend. Je kunt er zelfs je schoenen glanzend mee oppoetsen. Sterker nog: potassimun is een belangrijk ingrediënt in schoensmeer. De binnenkant van de schil is ook geschikt om jeukende insectenbeet mee te behandelen. Er zit een ontstekingsremmer in.

BANANENWEETJE #4

Hoe lang is een banaan zwanger?

Het duurt ongeveer negen maanden voordat een bananenplant volgroeid is en de eerste tros geoogst kan worden. Toevallig is dat dezelfde draagtijd als die van een mens. En toevallig hebben de Spaanstalige kwekers van bananen ook tal van namen die refereren aan het moederschap. Wanneer de tros tevoorschijn komt uit het bladerdek heet dit 'parición', ofwel 'geboorte'. En wanneer er onderaan de stam nieuwe scheuten ontstaan, heten deze 'hijos', ofwel 'kinderen'. Want deze kinderen zijn de toekomstige bananenplant.

HET NARRATIEF VANUIT EEN FAIRTRADE BANANAAN

Deze weetjes inspireerden om dit artikel vanuit het narratief van een Fairtrade banaan te schrijven. Deze tropische vrucht moet nodig uit de anonimiteit getrokken worden.

Ter inspiratie lezen we over de 'Actor-Network Theory' van onder andere Bruno Latour, waarbij voorwerpen een zelfstandige rol spelen en participeren in menselijke systemen. De klassieke tegenstelling tussen 'mensen' en 'dingen' vervaagt bij Latour. Deze tak van de sociale wetenschappen stelt dat een theorie pas succesvol is wanneer ze erin slaagt een hele reeks elementen (mensen, dingen, concepten) in een bepaalde formatie te mobiliseren.

Lector Kim Poldner van de Haagse Hogeschool past deze denkwijze toe in een podcastserie over circulaire producten: 'Wasted Tales'. Door in de huid te kruipen van objecten zoals een zonnepaneel, een mondkapje of een ecologische uitvaartkist geeft ze een stem aan de minder zichtbare aspecten van de circulaire economie. Bij Poldner kregen voorwerpen namen als Eleanor, Huxley en Penelope.

Spotify

+ 'Wasted Tales'

"Het coronajaar 2020 was hét jaar geweest om een leefbaar loon in te voeren omdat het toen niemand geld had gekost"

komt. De meeste bananen zouden de export niet eens halen, wanneer ze niet ondergedompeld zouden worden in een mix van chemicaliën. Managementwetenschappen werd zijn tweede liefde, duurzaamheid en impactmeting zijn huidige. Hij studeert nu bij Karen Maas aan de Erasmus Universiteit, bij het Impact Centre.

Bijzonder is ook dat de managing director een belangrijke rol speelde in de komst van mango's in Nederland. "Een prachtig project van de ontwikkelingsorganisatie ICCO, waarvan ik toen adviseur was. Iedereen deed mee, ook Albert Heijn. Vandaag kopen ze nog steeds mango's in, alleen niet meer Fairtrade, maar wel biologisch. Die worden door onze collega's van Eosta geleverd, die weer niet in bananen doet. Vanuit sociaal oogpunt gezien is het een reusachtig succes geworden. In het mangoseizoen werken er 1250 mensen. Alles top of the bill, state of the art. Hoe zeg je dat in het Nederlands? Moderne fabriek. Een geslaagd project."

Zijn Afrikaanse ervaring komt nog steeds goed van pas bij AgroFair. Nu hij heeft gezien hoe robuust een uitgestorven gewaande banaan in een meer natuurlijke omgeving kan zijn, graaft hij in zijn geheugen naar mogelijke nieuwe teeltplannen voor de boeren. Dat meedenken zit in de genen van het bedrijf, stelt hij. "We willen niet alleen een labelorganisatie zijn, een plakkertjesplakker. We noemen ons concept actieve duurzaamheid. Verder gaan dan de normen."

We kijken weer naar de foto langs de rivier in Costa Rica. Hoe kunnen Fairtrade boeren een commercieel haalbare versie maken van deze Best Practice? Van der Waal: "Hier is men niet alleen met die banaan bezig, maar ook met cacao en andere voedingsgewassen. Die mengteelt kun je verder uitbreiden. Je kunt er ook acaciabomen tussen zetten, ook al duurt het lang voordat je het hout kunt verkopen. In West-Afrika, waar ik een paar jaar woonde, groeit een acacia-achtige boom die ook zaden oplevert met een enorm hoog eiwitgehalte. Als je die fermenteert, kun je er een soort Maggi van maken. In Afrika wordt daarmee gekookt, maar worden de zaden ook als vleesvervanger gebruikt. Ik zit aan dit soort mogelijkheden te denken. Er kan van alles, maar het zal de banaan wel duurder maken."

Terug naar het ecologiseren van de bananenteelt. Dan zou de nieuwe variant van de oude schimmel wel eens een 'blessing in disguise' kunnen zijn, omdat de grote plantages wel iets moeten doen om te kunnen overleven. Anders is het Bye Bye banaan.

"Die grote spelers zullen eerder naar oplossingen zoeken in de richting van genetische modificatie. Daar wordt nu al aan gewerkt. Ze hebben in een wilde banaan al een gen gevonden, dat

Van der Waal: "Waarom zoveel aandacht voor ons slavernijverleden en zo weinig aandacht voor moderne slavernij, de positie van mensen die op de bananenplantages werken?"

resistent is voor de schimmel. Alleen is de vraag nu: hoe krijg je dat gen in de Cavendish-banaan? Ook aan de Wageningen University is men er druk mee bezig. Dat wil ik ook zeker niet afschieten. Uiteindelijk is de mens al duizenden jaren bezig met het veredelen van de banaan."

Heeft u voor de komende 25 jaar een voorkeur voor deze oplossing, of voor versterking van een ecologisch systeem?

"Met gentechnologie wordt het uiteindelijk toch weer een herhaling van zetten. Na verloop van tijd doemt er ergens weer een nieuwe variant van de schimmel op. Het past zich aan. We hebben nu de TR4 en dat willen zeggen, dit is de vierde variant. De 'Gros Michel' werd slachtoffer van TR1. Krijgen we na genmodificatie TR5? Ondertussen gaat de wereld maar door met kunstmest strooien. Er moet juist veel meer CO2 door de bodem worden opgenomen. Ik denk dat agroforestry een veel weerbaarder systeem oplevert. We moeten kijken hoe we daar gaandeweg gaan komen."

Wie gaat daarin vooroplopen? De kleine Fairtrade boer, of de grote kapitaalcrachtige plantagemaatschappij?

"Ik denk dat het van de middelgrote Fairtrade en biologische plantages gaat komen. Bedrijven van 200 tot 300 hectare groot.

Het moet niet te klein zijn. Een organisatie moet voldoende schaal hebben. In Panama hebben we een toeleverancier met drie plantages van ieder rond de 150 tot 180 hectare. In Nicaragua zijn ook grotere Fairtrade-bedrijven. Er moeten hele goede ecologen op worden gezet, een goede begeleiding door wetenschappers. Dan zou een mooie toekomstwens gerealiseerd kunnen worden. Het onderwerp leeft. Mijn dochter van 10 vroeg mij zelfs laatst: 'weet jij wat een voedselbos is?' Dat leren ze nu al op school."

Zij is over 25 jaar een consument van 35 jaar.

"Ik hoop dat er over 25 jaar voedselbosbananen bovenin het schap van alle supermarkten liggen. Omdat zij dat echt wil." ■

Website

+ AgroFair

.....
+ TEKST JAN BOM + ILLUSTRATIES OLIVIA ETTEMA + FOTOGRAFIE P+ EN EDUARDO MARTINO

+ ART DIRECTION BUREAU BOUDEWIJN BOER EN STUDIO 10 + UITGEVERIJ ATTICUS BV

+ WWW.P-PLUS.NL